

EKFRÄMJANDETS EXKURSION OCH ÅRSMÖTE I VÄSTRA SMÅLAND 18-19 SEPTEMBER 2003

Räkna rätt är inte lätt...

Skogsvårdsstyrelsen Jönköping-Kronoberg hade välvillig åtagit sig värdskapet för 2003 års exkursion. Man hade valt ett lämpligt exkursionsområde i mellersta Smålands västra kant med övernattning på Toftaholm alldeles utefter gamla riksettan söder om Värnamo.

Första dagen gavs det möjlighet för de som så ville att inleda exkursionen med lunch på Toftaholm. För att ge köket en rimlig chans att förbereda sig för rätt antal gäster hade deltagarna ombetts att i förväg meddela exkursionsledningen om

man avsåg delta i lunchen. Av exkursionens ca 75 deltagare var det 20 st. som anmält sitt intresse för lunchen. Till en början gick allt som planerat och det fanns både plats och mat för de som anmält sig. Efter en stund började det dock bli trångt då alltfler nyanlända deltagare styrde stegen mot lunchmatsalen. Det visade sig att hälften av deltagarna hade tänkt sig börja exkursionen vid lunchbordet. Med mycken god vilja och framflockande av kökets sista reserver fick dock alla – både anmälda och oanmälda – slutligen något att äta. Lunchpalavern

Prämfärd mot Tonnö Ö. - Foto: Jens Varfeldt.

innebar att exkursionens tidsprogram sprack redan innan själva exkursionen hade börjat.

...tala väl är lättare

Som vanligt inleddes exkursionen med ett antal mycket välkomnande hälsningar. Uppklivna på entrétrappan till Toftaholms herrgård hälsade länsjägmästare Anne-Lie Fiskesjö, Ekfrämjandets ordförande Arne Mirton och exkursionsledaren Bengt KR Johansson deltagarna välkomna. Bengt som till vardags är skogsvårdskonsulent på Skogsvårdsstyrelsens distriktskontor i Värnamo hade tillsammans med sina kollegor lagt programmet för båda dagarna. Bengt var även – tillsammans med sin hustru Maria – markvärd för hela första dagens övning. Bengt och Maria är dessutom sedan många år mycket intresserade och aktiva medlemmar i Ekfrämjandet.

Pråmfärd

Första dagens program var föredömligt koncentrerat både till tid och rum. Geografiskt skulle vi röra oss på några av de hektar som utgör Tännö Ö. Och det visade sig att det verkligen var frågan om en ö. Ön ligger i sjön Vidöstern genom vilken Lagan rinner. Då det inte direkt var vindstilla och Lagan denna dag flöt fram i rask takt var det med viss bävan deltagarna äntrade den aluminiumpråm som vanligtvis används för att transportera andra betesdjur över till ön. För säkerhets skull genomfördes transporten i två omgångar för att inte riskera en alltför stor åderlåtning av Ekfrämjandet om överfarten skulle misslyckas.

Tännö Ö är 95 ha stor och har ägts av Bengt och Maria sedan 1990. På ön hade Bengt lagt upp en exkursionslinga med besök på fyra olika stationer och med avslutning på en utomordentligt fin kaffe-

station. De skogliga stationerna hette "Genbanksek", "Ekplantering", "Genbanksalm" och "Rädda almen". Efter gruppindelning avtågade fyra sällskap åt vitt skilda håll.

Genbanksek

På denna station fanns Jonas Bergkvist från Skogsstyrelsen som berättade att det 1995 anlades genbanker för ek på sex platser i landet varav Tännö Ö är en. Syftet med genbanken är att bevara svenska provenienser och vara till hjälp för forskningen. Läget på en ö skulle minska risken för olämplig beblandning. Plantorna här kommer från ekollon som insamlats 1992 och har sitt ursprung i 140 olika familjer med känd moder men okända fäder. Med tiden kommer planteringarna att möjliggöra proveniensstudier som underlag för framtida insamling av skogsodlingsmaterial. Vid varje planta finns uppgift om ursprung och vem som samlat in ollon. Många kända namn kunde avläsas under vandringen genom genbanken på väg till nästa anhalt.

Ekplantering

I samband med att Bengt och Maria tog över fastigheten 1990 planterade man ett stycke nedlagd jordbruksmark om 0,6 hektar med ek efter konstens alla regler. Odlingsplast, viltskyddsror och inblandning av lind. Självsådd av björk, al och gran har tillkommit. Syftet från början var att producera 20 bra ekar. Ekfrämjarna kunde konstatera att syftet uppnåts med råge. Efter rönjning år 2002 fanns 40 tänkbara framtidsekar att välja på. Att markägaren inte är rädd för intensiv skötsel kunde noteras genom att stamkvistning redan inletts. En diskussion om den tydliga klykbildningen ledde till några teorier om orsaken, från miljöpåverkan genom trängseffekt till markkemiska obalanser.

Projekt Rädda almen

På väg mot nästa station tågades kaffe-stationen förbi. Några kunde inte motstå frestelsen varför den grupp som referenten ingick i här tappade några deltagare. Det skylldes på både rygg- och benbesvär som orsak till att fortsatt vandring inte längre var tillräddlig. Att döma av det antal som redan satt vid stationen hade fler grupper drabbats av samma symptom. Vi som övervann våra krämpor och tog oss ända fram till stationen fick höra Lennart Ackzell från Skogsstyrelsen berätta om syftet med projektet och om almsjukan.

I almarkivet på Tånö Ö finns 168 plantor. De planterades år 2000 som sticklingar från Västerbotten, Jämtland, Mälardalen, Gotland och Öland. Hittills kunde konstateras att skåningarna växer bäst medan jämtarna invintrar tidigast. De svenska almarna är relikter från

värmeperioden ca 5 000 år f. Kr. Genom DNA-teknik har man kunnat konstatera att de svenska almarna i allmänhet har sitt ursprung i Italien. I Sverige finns tre almarter, skogsalm, lundalm och vresalm. Den senare endast på Öland. Lennart berättade även om den holländska almsjukan som funnits i Sverige sedan mitten av 1900-talet. Almsjukan orsakas av en svamp vars sporer sprids till friska träd av almsplintborren. Det första tecknet är ett mer eller mindre utbredd gulnande lövverk. Symtomen framträder under hög- och sensommaren. Bladen vissnar och grenar dör. Om angreppet är starkt, kan trädet dö redan samma år. Symtomen är desamma för andra svampsjukdomar varför det krävs en laboratorieodling för att definitivt fastställa om det rör sig om almsjuka eller inte.

Exkursjonsledaren Bengt KR Johansson berättar om sin ö, Tånö Ö i sjön Vidöstern.

- Foto: SVS Jönköping-Kronoberg.

Karolinerekar. Stående t.h. Ekfrämjandets ordförande Arne Mirton och i bakgrunden sekreterare Lars Dahlén.

– Foto: Boris Möllerström.

Gårdshistorik

Bengt KR Johansson tog emot på denna station och berättade att fastigheten tidigare var arrendegård under Toftaholm, då ägd av Greve Bonde som kring 1810 bebyggde och påbörjade odling på ön. Bofasta har funnits fram till 1941. Bland senare ägare kan nämnas Strömsnäs Bruk AB och Södra Skogsägarna. Bengts far, Rune Johansson, blev ensam ägare till Tännö Ö 1979 och vid generationsskifte 1990 tog Bengt och Maria över. Av den totala arealen på 95 hektar utgör den produktiva skogsmarken 84 hektar. Trädslagsfördelningen är 30 % tall, 40 % gran och 30 % löv, främst björk och al.

Efter denna information var samtliga grupper klara och det blev dags för kaffe med tillbehör. En särskild elege till Maria och Bengt som lyckats duka upp ett så välfyllt kaffebord så långt bort från civilisationen. Det smakade förträffligt.

Ur vägen och ett nytt sortiment

Innan den första dagen var till ända blev det ytterligare ett stopp. Nu på fastlandet och i anslutning till riksväg nr 1. Här informerade Jan Karlsson om den naturreservatsförvaltning som skogsvårdsstyrelsen utför åt länsstyrelsen. I landet är det nästan enbart i Kronobergs län som Skogsvårdsstyrelsen fortfarande är reservatsförvaltare. En del av markerna kring Toftaholm blev naturreservat 2001 bl.a. för att skydda de många urgamla ekarna längs denna historiska vägsträcka. Jan berättade att här hade år

1552 Katarina Stenbock färdats som 17-åring på väg till Stockholm för att bli Gustav Vasas tredje och sista hustru. Här färdades även Magnus Stenbocks kurir 1710 också han på väg till Stockholm men med budskapet att dansken slagits tillbaka i slaget vid Helsingborg.

I dessa tider med dålig avsättning för ekstock kunde Jan glädja ekfrämjandets medlemmar med att man i trakten nu köpte in ett nytt sortiment av ek, s.k. naturvårdsstockar. Kraven på detta sortiment var minst 50 cm diameter, så långt som möjligt och inga begränsningar vad gäller röta, kvist och krokighet. Någon prislista fanns emellertid inte än...

*Nygallrad produktionsskog granskas kritiskt av kunniga ekfrämjare.
- Foto: Bengt KR Johansson.*

Årsmöte och middag

Årsmötesförhandlingarna avklarades på sedvanligt sätt. Före ordföranden Gustav Fredriksson berättade om det forskningsprogram om ädellövskog som startat vid SLU i Alnarp. Protokoll från årsmötet har skickats ut till samtliga medlemmar.

Ett extra varmt tack till Tarkett som även denna gång välvilligt försåg middagsgästerna med vin till maten!

Ny dag och nya tag vid Karolinerekarna i Hånger

Fredagens upplägg var mer av gammalt, traditionellt snitt, dvs. mer eller mindre korta busstapper med mellanliggande stopp. Från Toftaholm tog vi oss runt Vidöstern för att hamna i Hånger på sjöns västra sida. Tomas Gustavsson från

skogsvårdsstyrelsen berättade om de pam-piga Karolinerekarna som enligt uppgift skulle vara 300 år. En av ekarna, Dom-bjälleeken, hade plommonstora ekollon. Sven G. Nilsson från Lunds universitet har besökt ekarna på jakt efter läderbag-gen men det uppskattades tydligen inte då en av de äldsta och mest inhåliga ekarna strax därpå träffades av blixten. Länge stod den och brann som en masugn med öppet spjäll. Det var en imponerande fackla.

Prisutdelning

Som av en händelse visade det sig att vi befann oss på fastigheten Hånger Söder-gård som ägs av lantbrukare Sven Gunnarsson. Sven utsågs till mottagare av ekfrämjandets länspris 2003 varför det

passade utmärkt att ordförande Arne Mirton delade ut ädellövskogspriset vid detta tillfälle. (Länspristagarna presenteras utförligare på annan plats i Ekbladet). Efter prisutdelningsceremonin var det uppsittning i bussarna och en kort transport till dagens första exkursionspunkt.

Nygallrat

I direkt anslutning till skogsbilvägen låg ett yngre ekbestånd med inslag av flera andra lövträslag. Beståndet var olikåldrigt och hade uppkommit genom självföryngring på f.d. betesmark. Skogen här förvaltades av Södra och presenterades av Bengt-Ove Brentel. En gallring hade utförts vintern 2002/2003. Avsättningsmöjligheterna var särskilt dåliga just då varför det ekonomiska resultatet inte hade varit särskilt uppmuntrande. Sortimentutfallet dominerades av brännved och ekkubb. Avsättningsmöjligheterna var bättre denna säsong så om gallringen hade skett idag så hade också ekonomin blivit bättre. Mot denna bakgrund utspann sig en diskussion om ett av skogsbrukarens många problem när det gäller att planera skogsbruksåtgärderna. Gallringsgreppen i ekskogen styrs i stor utsträckning av hänsyn till de biologiska förutsättningarna och kan inte alltid anpassas till en tidpunkt då de ekonomiska är optimala.

Kaffe, 30-årig träda och föryngring

Efter en osedvanligt kort transportsträcka gjordes halt vid en välutrustad kaffestation. För denna utspisning stod Skogsvårdsstyrelsen. Det är som vanligt svårt att avbryta kostpauserna men efter viss möda kunde en förflyttning in i det närliggande ek-bok beståndet företas. Här hade skogen drabbats av en trettioårig träda. Den nye ägaren ville nu göra något men vad, det var frågan.

Som vanligt går det inte att ge ett enkelt svar på en enkel fråga. Råd av skilda slag korsade de arma träden. ”Märk ut de finaste ekarna, hugg försiktigt kring dem och gallra bort den dåliga boken” var ett råd. ”Avverka rasket och satsa på ny bokskog” ett annat. ”Prova flera olika varianter och använd beståndet i framtida undervisning” ett tredje.

Nu tog Tomas Gustafsson till orda och med risk för eget liv uttalade han att den lösning som innebär att man skjuter på föryngringsproblemet är en vanlig företeelse. Det är bara att se på hur deltagarna i ekfrämjandets exkursioner ser ut!

Ekfrämjarna lät sig inte nedslås av denna kommentar. Någon föreslog att ”...i fortsättningen borde exkursionerna läggas på lördag-söndag så att de ungdomar som inte kan ta ledigt på vardagar, eftersom de då måste vara på sina arbetsplatser för att tjäna de pengar som behövs för att ha råd med att vara skogsägare, kunde vara med. Då behöver inte vi pensionärer förhånas...”

För att inte gå djupare i föryngringsfrågorna passade Arne Mirton på att tacka Bengt-Ove Brentel från Södra som svarat för dagens två första exkursionspunkter. Bengt-Ove sade att han hoppats få råd om beståndens skötsel när det nu fanns så många skogsmänniskor på plats men kunde nu konstatera att det givits dubbelt så många råd som antalet närvarande personer.

Kultur vid Åminne Gård

Resan fortsatte nu genom ett böljande landskap fram till Åminne Gård. I parken, under ekkronorna fanns dukade långbord med vackra tygomvirade paket. Dessa, skulle det visa sig, innehöll en förnämlig fältlunch sponsrad av Sydved, Skogssällskapet, Södra och Skogsvårdsstyrelsen. Innan lunchpaketen avslöjades

berättade markägaren Jacob Lilliecreutz och fadern Magnus om gårdens historia. Här startade järnframställning 1826 med sjömaln från Vidöstern. Det fanns även en lancashiresmedja för beredning av smidesjärn ur tackjärn. Järnet transporterades till Jönköping och Halmstad. Stora kvantiteter malm, ved, kol och järn hann transporteras på vägarna kring Åminne innan verksamheten upphörde i början av 1900-talet.

Johan berättade också att han förvarade en f.d. skoglig medarbetare i gårdens kylrum. Detta väckte viss förstämning innan det framgick att det handlade om ett nyss skjutet vildsvin.

Sydveds Håkan Svensson och Erik Källberg berättade om svårigheterna att få fram kvalitetsek i dessa områden och om ek som energived. Det gavs också en jämförelse mellan olika trädslags energivärden. Ek och bok står i det sammanhanget i en klass för sig och granen som alltid annars brukar producera mer än de ädla lövträden visades sig här vara rätt undermålig. Alltid något att glädjas åt.

Förenade mål

Resan gick nu vidare mot Källunda gård. Här gavs exempel på hur skogspolitikens produktions- och miljömål kan förenas i praktiken. Anna Thorén-Starby, som äger fastigheten tillsammans med sin syster, berättade om gårdens historia. Källunda omnämns första gången 1382. På fastigheten finns lämningar från vikingatiden och bronsåldersgravar. En framtidsvision är att bibehålla det öppna landskapet och bevara fastigheten i privat ägo. Hon betonade vikten av en öppen dialog mellan ägare och myndigheter för att finna praktiska lösningar kring bevarande och brukande av lövskogsområden. Det är viktigt att markägaren är aktiv och kommer med egna idéer.

Olof Wengelin från Skogssällskapet gav ytterligare information om projekt Källundasjön. De fyra stora gårdarna runt sjön har enats om ett gemensamt certifieringsprogram. Ett syfte med programmet är att kombinera ett aktivt brukande med bevarande av den natursköna trakt som området kring sjön utgör. Genom programmet vill man visa att naturvärdena kan bevaras utan att en reservatsbildning ska vara nödvändig.

Thomas Gustafsson från skogsvårdsstyrelsen konstaterade att markägarnas ambitioner här stämde helt överens med myndighetens. Resultatet blir god och hög naturhänsyn inom hela området.

Även Bengt Nihlgård från Lunds universitet ansåg att detta var en bra lösning. Det finns uppenbara risker med de områden som avsätts för naturlig utveckling utan några föreskrivna skötselåtgärder. Jämför med Dalby söderskog som nu bara har kvar ca 30 % av de arter som fanns när reservatet bildades. Det är utan tvekan så att oskötta skogar inte kan bibehålla den biologiska mångfalden, särskilt inte i södra Sverige där den nuvarande skogsmarken nyttjats av människan i flera tusen år, d.v.s. aldrig varit egentlig urskog.

Då ekfrämjandet är ett opolitiskt organ återges inte den längre diskussion om beskattning av skogs- och jordbruksfastigheter som nu vidtog. Enighet nåddes dock om konstaterandet att förutsättningen för en aktiv lövskogsskötsel är god avsättning av det producerade virket.

Avslutning men ändå inte

Exkursionen var inte slut med detta. Ett avsnitt inne i Värnamo återstod. Ordförande Arne Mirton tog dock tillfället i akt att på denna vackra plats där vi var ostörda av andra, tacka de som medverkat till att årets exkursion blivit mycket lyckad.

Många har varit inblandade och ska berömmas men ett särskilt tack till Bengt Johansson och Thomas Gustavsson på Skogsvårdsstyrelsen som dragit det tyngsta lasset.

Därvid var det uppsittning och resa till Apladalen i Värnamo. Här gavs möjlighet att under ledning av Ulf Helgesson från Värnamo kommun göra en rundvandring i Apladalen (som fått sitt namn efter vildapeln) eller göra ett besök vid Bruno Mattsson center. Tyvärr medgav inte tiden en dubblering av besöken. Oavsett val bjöds båda grupperna på mycket

rolig och intressant information. Referentens blyertspennor började nu ta slut liksom även anteckningspappret varför det nu inte blir mer redovisat från avslutningen annat än att det blev en fin avrundning med kaffe och dopp i Apladalsstugan. Av ljudnivån att döma hade exkursionsdeltagarna fortfarande mycket att samtala om men allteftersom mörkret sänkte sig och den mer eller mindre långa hemresan gjorde sig påmind skedde en successiv avveckling med förhoppning om ett återseende vid samma tid men kanske inte samma plats nästa år.

EKFRÄMJANDETS ÅRSMÖTE OCH EXKURSION 2004 60-ÅRSJUBILEUM !

Ekfrämjandets årsmöte och exkursion förläggs år 2004 – då Ekfrämjandet för övrigt kan fira 60-årsjubileum – till Östergötland med Skogsvårdsstyrelsen Östra Götaland (SVSÖG) som värd. Datum för exkursionen är fastställt till den 9–10 september. Inbjudan kommer att skickas ut till Ekfrämjandets medlemmar.

Styrelsen